

- Ahmet Mutlu & Nazlı Yücel Batmaz, *Türkiye’de kent hakkı*, Ankara: Orion Kitabevi, 2013, 351 s.
Değerlendiren: Köksal Alver*

Türkiye’de Kent Hakkı adlı çalışma, bir uygarlık göstergesi olan kentin yaşanabilirliğini, hukuki çerçevesini, insanlarla olan ilişkisini mercek altına alarak insanın temel haklarından birinin kente katılmak, kenti yaşamak ve onu savunmak/var etmek olduğunu dile getirmektedir. Çalışmada “kentlerde yaşanabilirliği sağlamanın ancak orada yaşayan bireylerin aktifliğiyle mümkün olduğu” savunulmaktadır. Bu sav doğrultusunda üniversite öğrencisinden herhangi kent sakinine kadar kentte yaşayanların kendilerini gerçekleştirebilmeleri için kullanabilecekleri yasal düzenlemelerin neler olduğuna ve bunların nasıl kullanılabilirliğine yer verilmektedir.” Kent, yasal bir çerçeve içinde yaşanan bir çevre, kültürlerin ve yaşam tarzlarının karşılaştığı geniş bir evrendir. Bu anlamda kente katılmanın çerçevesi önem arz etmektedir.

Kitabın ilk bölümünde genel anlamda kent olgusu tartışılmaktadır. Kent tarihi, kent-kültür ilişkisi, kentlilik olgusu, kent hakkı, kent kültürünün dönüşümü ve kent kültürünün Türkiye’deki durumu başlıklar hâlinde incelenmektedir. Kentin bir uygarlık ve kültür merceği olduğu fikri güçlü bir şekilde kitapta işlenmektedir. Kentin insanın kültürel evreninin önemli bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca kent tanımları, kentin öne çıkan nitelikleri, kentin tarihsel görünümü açık bir dille anlatılmaktadır. Kent kavramının yanında kentleşme de önem arz etmektedir. Kitap kentleşmeyi bir süreç olarak değerlendirmekte ve onun genel görünümünü başlıklandırmaktadır. Bütün bu hususlar insanın kentli oluşunu sağlayan temel argümanlardır. İnsan kent kuran, kentte yaşayan biri olarak kentliliği içselleştirmektedir. Kentlilik ise insanın kente karşı bütün duruşunu, hissiyatını, değerlerini, tavrını belirlemektedir.

İnsanın kentle ilişkisi bir kent hakkı oluşturmaktadır. H. Lefebvre’ün kullandığı ‘kent hakkı’ kavramı, kitle hareketlerine de ilham kaynağı olmuştur. Farklı biçimlerde tanımlanan kent hakkı, insanların siyasal bilinçlenmesinde önemli bir aşamadır. Bu kavram mekân ve kent kullanımı, kente ilişkin tavır belirleme, kenti koruma, kentlinin talep etme özelliği gibi hususları içermektedir. “Kent hakkı, bireylerin kişiliklerini çok yönlü geliştirebilmeleri yanında toplum olarak bir arada yaşamının gerektirdiği barınma, üretme, dinlenme, kültürel ve sosyal faaliyetler yapma ihtiyaçlarının sonucunda doğmuştur. Kent hakkı, aynı zamanda hukuki bir boyuta sahiptir. Kent hakkının karakteristiğinin ortak bir hak oluşu, bu hakların sağlıklı gerçekleşmesi ve sağlıklı işleyişi için dayanışma ve iş birliğini gerekli kılar. Kentte yaşayan bireylerin ve toplumsal grupların birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerinin yanı sıra merkezî yönetim ve yerel yönetimlerle olan ilişkilerinde dayanışma ve iş birliği ilkesinin gerçekleşebilmesi demokratik ve hak arama özgürlüğüne sahip bireyler ve onları koruyabilecek hukuk kurallarını gerektirir. Bu bakımdan kent hakkından söz edebilmenin temel şartı, özerk ve demokratik yönetimler ile hukuk devletinin varlığıdır. Öte yandan bu hakkın kullanımının kentlilik bilinciyle organik bağı olduğu da vurgulanmalıdır.”

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Kitabın ikinci bölümü, kentsel yaşam kalitesinin gerçekleştirilmesi bağlamında kent hakkını ele almaktadır. Bu bölümde kent hakkı kavramı daha ayrıntılı bir şekilde tartışılmakta, kent hakkının kavramsal, toplumsal ve hukuksal yönleri açıklanmaktadır. Kent hakkı tartışmalarını ortaya çıkaran süreçler, politik mecralar ve somut tarihsel olaylar örneğinde tartışma yürütülmektedir. Bu anlamda Paris Komünü, Atina Sözleşmesi, Çevre Konferansı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Kentsel Şartı gibi gelişme ve toplantılar önem arz etmektedir. Avrupa (Batı) kaynaklı bir kavram olduğu görülen kent hakkının "Ortaya çıkış sürecinde toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak küresel nitelikli değişiklikler olmaktadır ve bunlar doğal olarak kentleşme anlayışlarını etkilemektedir... Çağın olumsuz ortam ve koşulları ironik bir şekilde kent hakkının genişlemesine ve popülerleşmesine olanak sağlamıştır."

Türkiye'de kent hakkı ile ilgili tartışmalar ise 1992'den sonra başlamıştır. Bu konuda kimi öncü yayınlar ve toplantılar önem arz eder. Türkiye'de kent hakkı, sorunsal ve yapısal olmak üzere iki temel nitelik göstermektedir. "Söz konusu gündemin sorunsal niteliği, hızlı kentleşmeye bağlı olarak özellikle büyük kentlerde ortaya çıkan bazı sorunları ve bu sorunlar karşısında kentlilerin verdiği tepkileri içerir. Gündemin yapısal niteliği ise daha çok kentlilik bilincinin geliştirilmesine ve kent hakkı olgusunun toplumsal, siyasal ve yönetsel ölçekte benimsenmesine yönelik eylem ve girişimleri içerir." Kent hakkının yerel ölçekte görünümüleri Güvenpark Olayı, Park Otel, Gökkafe, Corne Otel ve Gezi Parkı çerçevesinde tartışılmaktadır.

Türkiye siyasetini ciddi anlamda etkileyen, toplumsal gündemi belirleyen Gezi Parkı Olayı'nı yazarlar kent hakkı kavramı çerçevesinde tartışmaktadırlar. 27 Mayıs 2013 tarihinde başlayan Gezi Parkı Olayı, temelde bir kent tavrı olarak gelişmiş ancak hemen sonrasında açıkça farklı bir politik mecraya dönüşmüştür. Yazarlar, bu durumu 'kent hakkı'ndan 'kent suçu'na dönüş olarak açıklamaktadır. Taksim Parkı'ndaki birkaç ağacın sökülmesini protesto eden tavır, daha sonra marjinal grupların öne geçmesi ve ardındaki gizli kaynakların ve aktörlerin yer almasıyla büyük bir toplumsal muhalefete, şiddet olaylarına ve hükümet karşıtı tavırlara dönüşmüştür. Yeni gelişen olaylar ise durumun niteliğini bütünüyle değiştirmiş; kent hakkının şiddet üzerinden sağlanması tezi işlenmiştir. Sonuçta "Gezi Parkı Olayı, kent hakkını gerçekleştirebilmek bakımından toplumsal gösteri ve eylemlerin niteliğinin nasıl olması ve de nasıl olmaması bakımından toplumsal öğreticiliği de olan bir deneyimdir." Bu deneyimin dikkatli bir şekilde incelenmesi, gerek toplumsal grupların gerekse kent yöneticilerinin bu olayı doğru bir şekilde okuması ve buna dönük uygulamaların başlatılması gerekir.

Kent temelde bir yaşam alanıdır, bir kültür ve medeniyet göstergesidir. Tıpkı insan gibi canlı bir organizmadır. İnsan temelli bir inşadır kent; dolayısıyla sadece mühendislik ve teknolojik süreçle ilgili değildir. Kentli olma, kentlilik bilinci kazanma, kent kültürünü benimseme gibi pratikler de ancak kente insani ve toplumsal katılımı mümkündür. Bu bakışla söylenecek olursa *Türkiye'de Kent Hakkı* adlı kitap, konunun ayrıntılı ve dikkatli bir şekilde incelemesini gerçekleştirmekte kentin nasıl bir doğaya sahip olduğu, kentliliğin nasıl kazanılacağı, kent bilinci edinmenin temel argümanlarını içermektedir. Literatüre de önemli bir katkı sağlamıştır.